II. Помашки пѣсни отъ Чепино.

(Бабешкитѣ колиби).

Записалъ *Димитръ Пъневъ.*

1.

Юрумъ (гъркъ) темничерче.

Две змѝи са би'ат[1]) на Стàра-Плàнина,
Нà Стàра плàнина, мòд'у[1]) два кáмена.
Цàрни[2]) кàрви[3]) лѐе^{а}т, рéка руменѝчат[4]).
Рѐка ке си мине на край на Софи'а,
Край рѐката стой 'ỳрум[5]) тѐмничерче^{а}[6]),
Вàв рàкине^{а} дàржи ду два гàлаба,
Прàстите^{а} си рéже^{а}, та ги с мѐсо храни,
Дрѐбни сàлзи рòни, та ги с вòда пòи,
Кòсите^{а} си рѐже^{а}, та имъ гнезду гàрди[7]):
— Йойле^{а}, йойле^{а}, 'ỳрум темничерче^{а},
Дàли си ни хране^{а}ш, да си на закòле^{а}ш?
Али си ни хране^{а}ш да на прѐпрудаваш?
Подговар'а 'ỳрум на два гàлаба:
— Е[8]) ва ни глѐ^{а}дам да ва прѐпрудавам,
Ами си ви глѐ^{а}дам дòма да ви прàт'а,
Дòма да ви прат'а на нашие^{а} вѐлее^{а}т[9]).
— Йойле^{а} 'ỳрум, 'ỳрум, темничерче^{а},
Та снòща сме дошлѝ ỳт ваше вѐлее^{а}т,
На вашите^{а} двори чали'а[10]) израсло,
На чалѝ'а бéха ду двѐ кукỳвици.
Една кукỳваше^{а} вечер, та кỳтирна,

1) До сегашниятъ начинъ на прѣдаване умекотенитѣ звукове въ Родопскитѣ говори съ буквата Ь за напрѣдъ замѣстваме съ знакътъ ' напр. Л'УЛ'КИ вмѣсто ЛЬУЛЬКИ, както бѣлѣжехме. Б. Р.

Двáте^{а} кукýваше и дѐне и нȍще,
Трéте^{а} кукỳваше нѐйде^{а} та нéкуга.
— Кỳету кукỳва и дѐне и нȍще,
Тавȁ си е^{а} било мое^{а} стара майка,
Кỳету кукỳва вечер та вутрина,
Тавȁ си е^{а} билȍ мое^{а} малка сѐстра,
Кỳету кукỳва нейде^{а} та некуга,
Тавȁ си е^{а} билȍ мое^{а} пȍрва сéвда[11]).

Слушана отъ Юсеинъ Хойревъ
отъ Колиби Асановци. 1904 г.

2.

С'ул'у Харамие.

Бра́кнал[12]) вȁкал[13]) С'ул'у в тȍрба шѐрена
Та изва̀дил С'ул'у кѝнига пѝсана[14]).
В кѝнигата пише^{а} на аскер да иде^{а}.
Подговаре С'ул'у С'ул'ув стар бубайку[15]):
— Сȍрце ми ни дáва на аскер да идиш,
Сȍрце си ми дȁва бедѐл[16]) да ти фȁна,
Бедѐл да ти фȁна, педѐсе алтȍне.
— Сȍрце ми ни дава, буба[17]), бедѐл да ми фаниш,
Сȍрце си ми дава, бубȁ, качéк[18]) да си ходе.
Та си е сабрȁл С'ул'у све ве^{а}рна дружѝна,
Све ве^{а}рна дружина, силни арнауте.
Та ги е завел С'ул'у в Прилепската кȁза,
В Прилепската каза, в селу Крỳшуву.
Та си е порỳкал[19]) Крỳшувски протȍгер[20]):
— По скоро, протȍгер, попа да порукаш,
Да си ми дунесѐ пѐтстотин алтȍне[21]).
Попа си са чуду чуди, ситни сȁлзи рони.
Дугл'ȍдала гу е най-мȁшката[22]) снáха,
Най-мȁшката снȁха вȁкла Елѐна:
— Ойле, попе, попе, стȁри свекỳре[23])!
Сти сȍлзи рȍнеш, мене не кажуеш?
— Ойле, снȁхо, снȁхо, вакла́ Елѐну,
И да си ти, снȁхо кажа, файдȁ си нѐма
Доґратил е, снȁхо, С'ул'у и за мене,
Дейа да сам, Снахо, при негу да ида,
Дȁ си му зȁнеса пéтстотин алтоне.

Та мен не^{а}ѐ, снахо, за петстотин алтоне,
Ами ма е^{а} снахо, чи ща ма загубет!
— Ойле пòпе, пòпе, ти стари свеку̀ре!
'А ще му зàнеса пѐтстотин алто́не
И тогàва тебе, той не ке да бàра[24]).

Слушана отъ сѫщия.

3.

Млада Гелина[25]).

— Иоти блѐеш, море, куйн[26]) вàклу,
Та разблѐваш, море, агнетата?
Дàли ми си, вàклу, тре́ва глàдну
Али ми си, вàклу, во́дà жò^{а}дну?
— Не ту ти сам, кеа́[27]), трѐва глàдну,
Не ту ти сам, кеà, во́да жò^{а}дну.
'Ами сам си, кеа́, сòн гл'о́далу:
Дѐвет' гудин, кеà, ѐлува[28]) бех,
На десета, кеà, уегних са
Адно ѐгне, кеà, вàклу пиле.
Тà кй дойдаа, кеа, арамии[29]),
Испекàха, кеà, вàклу е́гне
Хем ке вòрзаа, кеа́, млад чуба́нин.
Още вàкал куйн не изрекал
Прёсвйри[30]) са, мо́ри, низ балкана:
— Изва́рзи си, кеà, кучетата.
Кàсам[31]) кучка, кеа́, за синжире,
Грйву[32]) ку̀че, кеà, за рѐмене[33])
Карама́на[34]), кеà, за пайвана[35]).
Издойдòа, мòри, млади арамии,
Та ворзàа, мо́ри, млад чубàнин
Испеку̀а, мòри, вàклу ѐгне.
Та торнàа, мòри, вòз балкана,
Йотйдуа, мòри, вòв планината.
Йодговòри, мòри, млад чубàнин[36]):
— Ой, войводо, мòре, б'ул'укъ-бàшо[3]),
Йодварзи ми, мòри, дѐсна ро́ка,
Та ми пòдай, мòри, писан кавал,
Да посвйре, мори, на тревàна.
Та засвйри, мòри, млад чубàнин,

Де гу дочу̀, мо̀ри, негува̀та,
Негува̀та, мо̀ри, млада Гели́на,
Та са сѐти, мо̀ри, на кава̀ла,
Та 'отѝде, мо̀ри на ма̀ндрата,
Та одво̀рза, мо̀ри, ку̀четата.
Иотгова̀ре, мори, млад войвода:
— Ой дружѝна, мо̀ри, ха̀те[38]) ва̀рвим,
Нѐщу пра́ска[39]), мо̀ри, низ балкана.
Иоще рѐкал, мо̀ри, не изрѐкал,
Издойдба, мори, кучетата
Ка̀сум кучка, мо́ри, гла̀ви ка̀са,
Карамана, мо̀ри, трева влѐче
Грѝва кучка, мори, ка̀рви лѝже.

Слушана отъ Ешеръ Кундювъ
(Колиби Асановци) 1904 г.

4.

Заспалъ юнакъ.

Йу̀нак лижѝ, 'ане, 'ув гура̀ зелѐна,
А девойче, 'Ане, 'ув тѐсну́ клису̀ре.
Ой, кой ка̀ мине, 'Ане, дево̀йче разбу̀ди,
Иу̀нак нема, 'Ане, кой да гу разбу̀ди.
Ут де падна, 'Ане, адно̀ сиву пиле
Та кундиса[40]) 'Ане, на 'унашки гра́ди[41]),
С крѝле му е 'Ане, се́нка направѝлу,
С у́ста му е 'Ане, гу̀вор гу̀ворилу:
— Ста̀ни, ста̀ни, мо̀ри, небуден 'уначе,
Го̀ра са е[а], мо̀ри, крѐтум[42]) запалѝла
Ке си гу̀риш, 'у̀нак, та ке си изгу̀риш.
— 'Аку го́ре, пѝле, нек'у да изго̀ре,
Ние бехме пѝле, брате деветина,
Та сѐднахме, пиле, дѐлба да дѐлиме
Тие зеха, пѝле, пу конче не ехану[43]),
Мен да́дуа, пѝле, конче обехану[44]);
Тие зеха, пѝле, 'у̀нци не впрѐгани,
Мен да̀дуа, пѝле, 'у̀нци 'опрѐгани;
Тие зеха, пѝле, овци не стрѝгани,
Мен да̀дуа, пѝле, овци устрѝгани,
За тва ми е, пѝле, же́лба устанала.

Слушана отъ Юсеинъ Хойревъ,
Колиби Асановци, 1904 г.

III. Български отъ Чепеларе.

Записалъ *Ст. Н. Шишковъ.*

1.

Непризнателния овчарь.

— Еал’чѝ’у вàкал, кàматан[47]),
И тѐбеа щеа са пòфалеа,
Чи ма еа мàйка главѝла,
Главѝла, поарстеан’ меанѝла,
Пак ми деавòйка ни знàеам.
Аку еа вàкла деавòйка,
Тебеа ща гòдеаш[48]) да кàрам
На мòмининеа дворувеа.
Пак ку еа рỳса деавóйка,
Чи ща брàта ти беал’чѝеа[49]),
Билà еа вàкла деавòйка,
Еал’чѝеа гòдеаш уткàра
На мòмининеа двòрувеа,
Чеа мàхна да гу закòли,
С дѐсна гу рòака замáхна,
Лéава си рóага удрéаза.
Тугáф еал’чѝеа прудỳма:
— Сѝву л’у, т’оашеак кеахеаѐа,
Пòвниш ли, Сѝву, знàиш ли,
Га са беа Тỳнжеа спỳснала,
Стàду ну ти беа васпрѐала.
Тугàф ми, Сѝву, вѝкашеа:
„Еал’чи’у, вàкал, кàматан,
Рѝпни, еал’чѝ’у, пóдрипни,
Та ми стàдуну прѝвеади
Прис Тỳнжеа рѐака гулѐама.
Агà ми Тỳнжеа минѐмеа,
Рòшкувеа щеа ти òбнижеа
С мòмцкинеа дрѐбни трепỳпки[50]),
Алóаци[51]) щеа ти кàнусам
С тỳрцкана кàна чеарвѐна,
Нужѝнки ще ти пòдкувам
С ’унàцки д’укмѐ шѐареани.

— Е^{а}л’чѝ’у ва̀кал, ка̀матан,
По̀^{а}рву са дубро́ заба̀ре^{а},
Сѐтан са илѝк’[52]) ни по̀вни.

Слушана отъ Рада И. Учикова, 35 годишна 1904 г.

2.

Вѣрна любовь.

— Марѝ Мару̀ду, Мару̀ду,
Щу вар’виш сле^{а}д мен’ и плачиш’,
Та щу е^{а} тува̀ ут тѐбе^{а}?
Е^{а}ла ма близу на̀ближи,
По̀^{а}рсте^{а}не^{а}н да си разме^{а}нѝм
И вѐ^{а}ран каул’[56]) да сто̀рим:
Да си ма чѐ^{а}каш’, Мару̀ду,
Ду двана̀де^{а}сте^{а} гудѝни.
Аку̀ тугѝва ни до̀йда,
Чи си са гла̀ви и жѐни.
Мару̀да мума́ хѝтричка,
Та̀ си ми фрѝпна ф градѝнка,
Извѝла кѝт’ки фсѐ^{а}какви,
Че^{а} си ги да̀де^{а} Стуѐ^{а}ну:
— На̀ ти, Суѐ^{а}не^{а}, киткаса,
Денѐ^{а} е^{а} но̀си на гла̀ва,
Нащѐ^{а} е^{а} ту̀ре^{а}й на ро̀са;
Куга̀ну кѝтка пувѐ^{а}хне^{а},
Туга̀ф ми зна̀и, Стуѐ^{а}не^{а},
Чи са е^{а} Мару̀да глави̇ла,
Куга́ну кѝтка исо̀^{а}хне^{а},
Чи е^{а} Мару̀да нивѐ^{а}ста.
Стуѐ^{а}н си но̀си китка-на
Ду двана̀де^{а}сте^{а} гудѝни,
Чи си ми кѝтка завѐ^{а}хна,
Завѐ^{а}хна о̀ще^{а} исо̀^{а}хна.
С’ѐ^{а}днал е^{а} Стуѐ^{а}н да пла́че^{а},
Дѐ гу вѝде^{а}ла царѝца,
Та си Стуѐ^{а}на пѝташе^{а}:
— Стуѐ^{а}не^{а}, гѝди, Стуѐ^{а}не^{а},
Защо́к ми пла̀чиш, Стуѐ^{а}не^{а}?
— Как да ни пла̀че^{а}м, царѝцеа̀,

Га ми са жѐни л’убе^{а}ну,
— Нимой ми пла̀ка, Стуѐ^{а}не^{а},
Ами ми ѝди, Стуѐ^{а}не^{а},
Фаф ца̀р’увана хе^{а}рге^{а}л’о^{а},
Избе^{а}ри ко̀нче^{а} по̀^{а}ргаву,
Че^{а} гу, Стуѐ^{а}не^{а}, за́пре^{а}гни
Сас деве^{а}т’ ч’о̀рни смо́куве^{а}
И гу, Стуе^{а}не^{а}, ва̀’узди
С л’у̀тана змѝе^{а} усо̀йна,
Че^{а} си ми ко̀н’че^{а} во̀^{а}се^{а}д’ни;
Аку са нахпрѐш састо̀^{а}пи[54]),
Л’у̀бе^{а}ну ще^{а} си зафта̀саш,
Пак ку са назад‘ засто́^{а}пи,
Чи нищѐш да гу зафта̀саш.
Ко̀н’че^{а} са нахпре́ш састо̀^{а}пи,
Стуе́^{а}н си ко̀не^{а}н кайди́са[55]),
Та си л’у̀бе^{а}ну зафта̀са;
Тама̀н’ бе^{а} да̀ра дари́ла,
По̀^{а}т’ник на по̀рти зач’у̀ка.
Та си Мару̀да вѝкаше^{а}:
— Ба̀бч’у л’у, мѝла неврѐ^{а}дна[56]),
Ни ѐ по^{а}т’ да ти про̀думам,
Ала ща да ти про̀думам:
По̀^{а}т’ниче^{а} ч’у̀ка на по̀рти
Е^{а} ща да ѝда да вѝде^{а}.
Га си Мару̀да излѐ^{а}зе^{а},
Чи са Мару́да мѐтнала,
По̀^{а}т’нику ко̀н’че^{а} по̀^{а}ргаву,
Та че^{а} са наза́д’ убо̀^{а}рна
И си сва̀туве^{а}м ви́каше^{а}:
— Хала̀л’[57]) да ви е^{а} сѝчкуну,
Е^{а} ща си ѝда, сва̀туве^{а},
Сас по́^{а}рву л’у̀бе^{а} Стуѐ^{а}на.

Слушана отъ сжщата.

3.

Безврѣменна смърть на овчарь.

Стуѐ^{а}н майци си викаше^{а}:
— До̀йде^{а} ли врѐ^{а}ме^{а}, ма̀ле^{а}ле^{а},

Офце^{а} нах пòле^{а} да ѝдат
И шѝле^{а}тана на г'узл'о^{а}?
— Душлò е, сѝну, минò^{а}лу,
Ала ми още^{а} пòсиди:
Пòле^{а}ну, кàже^{а}т, пе^{а}клѝву,
Пе^{а}клѝву, сѝну, мурлѝву,
Та са щиш, сѝну, разбулè^{а},
Нѐма кой да та пугл'ò^{а}да,
Вудѝца да ти пудадé.
Стуè^{а}н майка си ни слу̀ше^{а},
Ами си стàна, та тò^{а}рна,
Закàра вàкли увнòве^{а},
Замáми дрѐб'ни шѝле^{а}та.
Утѝде^{а} Стуè^{а}н и лѐгна,
Та си са бóлан разбулé^{а},
Лéгна си Стуè^{а}н загѝна
Ф рàвнуну пòле^{а} ширòку.

Слушана отъ сжщата.

Рѣчникъ съ обяснителни бѣлѣжки на нѣкои думи и езикови форми въ народнитѣ умотворения.

1. **Мед'у,** нарѣч. между.
2. **Цàрни-а,-у,-ен,** прил. черенъ.
3. **Кàрви, ъ,** сжщ. кърви, кръвь.
4. **Руменѝчат,** гл. **румен-ъ,-а,-о,-и,** прил. червено, червенѣятъ. **Рỳмену лице$_{а}$,** червено лице.
5. **Йурум,** сжщ. гръкъ, турска дума употрѣбителна въ Родопитѣ, вмѣсто гръкъ.
6. **Темничèрче,** сжщ. ср. р. умал. форма. **Темничèрин-ка,** мн. ч. **темничèре,** робъ, затворникъ, нѣкждѣ и тъмниченъ чиновникъ, тъмниченъ вратарь.
7. **Гардѝ,** гл. сег. вр. ръмжи. **Кучето гардѝ,** кучето ръмжи. **Гарде^{а}т на него,** заканватъ му се.
8. **Е** мѣст. л. азъ. **Е ва,** азъ ви.
9. **Велее^{а}ть,** сжщ., турска дума, означава роденъ край, бащино огнище.

10. **Чалѝ'а,** сжщ. **чалѝи** мн. ч. трънакъ, трънаци. Турска дума.

11. **Сѐвда**, сжщ. любовь, любовникъ-ца. **Има сѐвда на не'а,** има любовь, обича я. **Сѐвда ми е**ᵃ, любовница ми е.

12. **Бра̀кнал,** прич. бръкналъ.

13. **Ва́кал,** прил. за човѣкъ съ гжсти голѣми вѣжди, хубавецъ.

14. **Бра̀кнал С'ул'у в тѝрба шѐрена, та изва̀дил кинѝга пѝсана,** се подразбира теглене жрѣбие (турцитѣ казватъ **курна**) въ врѣме на военень наборъ.

15. **Буба̀йку,** сжщ. баща.

16. **Бедѐл,** сжщ. военень откупъ въ натура, т. е. подлежащиятъ да отбие военната си повинность, наема друго лице съ заплата и го прѣдставя да служи вмѣсто него въ войската. Или пъкъ опрѣдѣленъ париченъ откупъ за сжщата цѣль, който откупъ се вниса въ държавното съкровище. Сега откупване съ пари, или съ наемникъ за турцитѣ е отмѣнено, но иновѣрнитѣ народи, живущи въ Турция, плащатъ поголовенъ годишенъ военень данъкъ на мжжко лице. И това се казва **бедѐл.**

17. **Буба̀,** сжщ. зв. п. **бубайку**, баща, тате.

18. **Качекъ**, тур. дума, означава дезертьоръ, бѣглецъ, отклонивши се отъ военната повинность.

19. **Пуру́кал**, гл. извикалъ.

20. **Протоге́р**, сжщ. селски кехея, селски слуга, разсиленъ въ общината.

21. **Алтѝне**, сжщ., мн. ч, жълтици, златни монети.

22. **Най-машката**, прил. най-малката.

23. **Свекуре,** сжщ. дат. п. свекъръ. Тая дума другадѣ въ Родопитѣ не се употрѣбява.

24. **Ба̀ра,** гл. закача, пипа.

25. **Гелѝна,** сжщ., турска дума, означава невѣста, млада булка.

26. **Куѝн'**, сжщ., турска дума, овца.

27. **Кеа̀**, сжщ. кехая, име въ Родопитѣ на стопанинъ или управникъ на много овце.

28. **Елува**, прил. безплодна. **Елувица**, безплодна жена, овца, коза или крава.

29. **Арамѝ**, сѫщ. харамия, разбойникъ.

30. **Пресвири се**, гл. изсвири се нѣкой съ уста. Извика нѣкого съ изсвирване, когато е много на далечно разстояние, та съ гласъ не може се чува, или пъкъ тайно извикване, сигнално, когато не трѣбва да чуватъ името и други хора отъ страна.

31. **Касам**,
32. **Грỳву**,
33. **Карама́на**
сѫщ. имена на кучета, дадени отъ стопанитѣ имъ.

34. **Рѐмен, рѐмене**, сѫщ. ивица, коланъ отъ ощавена кожа. Въ нѣкои села (Рупчоско) казватъ и на добрѣ плоско издѣлани върлини отъ боръ за заграждане плетищата.

35. **Пайван-пайва́на**, сѫщ. връзка, спона на нозетѣ на добитъкътъ, за да не се отдалечава отъ опрѣдѣленото си мѣсто.

36. **Чуба́нин**, сѫщ., турска дума, овчарь, козарь.

37. **Б'ул'ỳк-башò**, сѫщ. началникъ на дружина, пѫтеводитель.

38. **Хатѐ**, глаг. пов. форма, хайде.

39. **Прàска**, гл. трѣщи, удря силно, въ прѣносна форма и на човѣкъ, който лакомо яде.

40. **Кàса**, глаг. кѫса, отхапва.

41. **Кундѝса** глаг. турска дума, установи се на едно извѣстно мѣсто, отсѣдна,

42. **Градѝ**, сѫщ. грьди на човѣкъ, на животно.

43. **Крѐтум**, нар. вредомъ, отвсѣкждѣ, отъ всички страни.

44. **Ехану**, отриц. **не ѐхану**, прич. не язденъ, не дресиранъ конь, муле, магаре.

45. **Обѐхану**, прич. обяздено, прѣстарѣло, станало негодно вече за работа.

46. **Йупрѐгани**, прич. дресирани, привикнали волове да влачатъ кола и товари, да оратъ, но и изпусталѣли, изнемощели отъ работа добитъци.

В. Д.

47. **Ка́матан-а-о-и**, прил. **камат'нино**[а], сѫщ., красенъ, хубавъ, приятенъ на гледъ.

48. **Гòде$_а$ш**, сѫщ. **гòде$_а$ше$_а$**, мн. ч. овнитѣ, които момъкътъ въ сѫбота вечерь праща у годеницата си

за гощаване роднинитѣ й. **Гудеашници**, момковитѣ роднини, които закарватъ годешитѣ. (Вижъ „Родопски старини“ II кн. Свадбени обичаи въ Ахж-челебийско).

49. **Беал'чиеа**, сжщ. мжж. р. бѣлъ овенъ.

50. **Треапу́шка-и**, сжщ. ж. р. малки сребърни въ видъ на монети плочици, които нанизватъ по сребърнитѣ накити на моми и невѣсти въ Ахж-челебийско.

51. **Алдак-ци**, сжщ. мжж. р. не остриженитѣ ивици на овнитѣ, каквито овчаритѣ имъ оставятъ за красота и отличие отъ другитѣ овце въ стадото.

52. **Илйк'**, сжщ. турска дума, сторено добро, услуга.

53. **Каул'**, турска дума, означава договоръ, условие.

54. **Састдапи**, глаг. при първото качване на ядецътъ коньтъ пристжпи напрѣдъ. Народното повѣрие въ случая е, коньтъ ако потръгне напрѣдъ, безъ да отмѣсти назадъ ни единъ кракъ, за добро е, а противното, за зло е.

55 **Кайдиса**, тур. дума, рѣши се, рискова се въ нѣщо.

56. **Невреадна**, прил. невинна, безврѣдна, незлобна.

57. **Халал'**, турска дума, подарявамъ ви еди-какво си, давамъ го отъ сърдце въ даръ.